

Universitätsbibliothek Paderborn

**R. P. Thomæ Tamburini Societatis Iesu Siculi
Caltanisettensis, In Alma Vniversitate nobilis Civitatis
Messanæ, Theologiæ Primarij Professoris. Explicatio
Decalogi Duabus distincta partibus**

In qua omnes ferè conscientiæ casus, ad decem Præcepta pertinentes,
mira brevitate, claritate, & quantum licet, benignitate declarantur

Continens sex Libros posteriores in Decalogum, id est, expositionem
præceptorum secundæ tabulæ

Tamburini, Tommaso

Monachii, Anno M.DC.LIX.

Statim, paragraph. 6.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39995

ex se ea actio caussatiua sufficenter
damni non est, nihil, quoad hoc, ad-
juvabitur ab animo, & consequenter
semper remanebit non caussans abso-
lute ex se homicidium vel damnum,
ac propterea remanebit libera ab onere
restitutionis, sicuti erat ante illum ani-
mum.

13. Dixi (quoad hoc) nam ab inter-
na intentione graviter injusta in asse-
stu, ultero concedo illam externam ex
se levem actionem denominari gravi-
ter malam & injustam: sed quia onus
restitutionis non sequitur ad actionem
injustam in justitia interna, sed externa,
nihil contra nos; Ex qua doctrina
omnia argumenta contraria à studio
Theologo facile dissoluentur.

§. VI.

Statim.

*Restitutio ex delicto quomodo statim
obliget?*

1. **A**sertio Prima. Omnis debitor
ex injusta acceptione, & uni-
versim ex delicto, atque adeo
ex damno dato, tenetur restituere,
quamprimum, non cum valde nota-
bili & incommoditate, potest. Quod si
possit, & nullam habens legitimam
excusationem, de qua infra, non resti-
tuat, non solum peccat mortaliter, ut
certum est, quia est in continuata qua-
dam ablatione, sed etiam tenetur b in
conscientia, soluere omne lucrum,
quod cessat, & damnum, quod emer-
git domino ex ea mora, (qua certe
tunc est culpabilis) quia secus, non fie-

ret æqualitas cum proximo: cum e-
nim hic ex furis culpa non solum fue-
rit priuatus re principali, sed etiam sit
paullus illud interesse, utrumque meri-
tò erit resarcendum.

a *Quanta hæc esse debent, ut excusat à
restitutione, dicetur inferius tr. 4. c. I.
§. 9. b Molin. t. 3. d. 724. C passim.*

2. Iam vero, pro ijs, quæ mox di-
cenda sunt, præadverte, hoc interesse a-
liud esse ordinarium, aliud extraordi-
narium; Ordinarium oritur, quando
res ipsa pluris v.g. valet uno tempore,
quam alio, sive quia res intrinsecè cres-
cat; ut, pluris valet equus adultus, quam
pullus; sive quia ab extrinseco crescat
ejus valor, ut, frumentum pluris va-
let mense Maij, quam Augusti: si pri-
veris ergo hoc lucro, diceris pati inter-
esse, seu damnum ordinarium. Extra-
ordinarium oritur, quando advenit
lucrum ex extraordinaria creditoris
opera, seu ex ejus negotiatione; centum
v.g. aurei, si eos negotiationi expo-
nas, pariunt alios quinquaginta: quare
si priveris hoc lucro, diceris pati inter-
esse extraordinarium, seu, ut commu-
niter loquimur, interesse, ex damno
emergente, vel lucro cessante.

3. His positis, inquires, ut debitor
ex delicto obligetur in conscientia ad
restituendum interesse, opusne est, ut
præcedat monitio, qua creditor dicat
debitori, se ipsius causa ejusmodi dam-
num pati?

Respondeo, quoad praxin, raro lo-
cum sortietur hec questio, in casu inju-
stæ acceptioñis, vel damni dati (quam-
vis særissimè locum habeat in restitu-
tione ex contractu, de qua mox nu. 6.)

Ss quis

quisnam rem suam surripuerit: quod si sciat, non dabitur facile locus monitioni: immo si detur, prudenter existimare poterit creditor, suam monitionem non profuturam; unde semper debitor debebit totum interesse solvere, sive ordinarium, sive extraordinarium, quia totius causa injusta ipse est: verum si supponas, in aliquo casu creditor cognitum esse furem, posse facile illum admonere, & adesse spem proficiendi, nonnulli *bb* asserunt, adhuc debitorem obligari ad totum vtrumque interesse; quia, quamvis non admoneatur debitor, tamen totum illud interesse creditor subit ex culpa ipsius debitoris, qui injuste accepit. Nonnulli & solum obligant ad restituendam rem ipsam ablatam, ejusque ordinarium interesse, non vero extraordinarium. Ratio est, ajunt, quia si potest creditor monere, & non monet, ipse est causa sui interesse: nam debitor non tenetur ad omne damnum vnde cumque proveniens, sed ad damnum, quod necessario sequitur ab ipso, nec facile potest impediri; at in casu nostro facile potuissest creditor impeditre, si debitorem monuissest: adde, si potuit admonere, & non admonuit, presumitur remisisse hoc lucrum, quod est extraordinarium &c. Vtraque sententia est probabilis.

bb Petrus Navarr. lib. 13. de rest. cap. 2. num. 281. Mald. 2. 2. tr. 5. du. 12. dictio 3. q. 2. Dian. p. 1. tr. de contr. ref. 87. Dic. lib. 2. de just. tr. 2. d. 2. du. 5. num. 113. c Aqor. t. 3. lib. 5. cap. 4. qu. 3. Delug. t. 1. de just. d. 18. sec. 2. num. 32.

4. In hac posteriore unum advercas: si enim debitor ejus esset dispositionis, ut etiam si præmonitus fuisset, non soluissest, obligaretur ad totum interesse, quia tunc ipse creditor non esset verè, & re ipsa sui interesse causa, non monendo, cum non potuissest impedire, sed ipse debitor sic male dispositus; quod si *d* dubius esset, an monitus soluissest, solvat (ait Delugo) partem, prædata dubij.

d ib. num. 33.

5. Assertio secunda. Omnis debitor ex delicto, licet, quando excusat ob paupertatem à restitutione, excusat etiam à peccato, non restituendo, non tamen excusat e à restituendo, (quando poterit) dictum interesse, ordinarium, & extraordinarium, quod ex hac mora, quamvis nunc inculpabili, patitur creditor; explicò; sit, qui v. g. furatus sit centum à te, qui postea incidat in summam paupertatem; hic certè stante paupertate, excusat à solvendo ea centum: at resurgentे fortuna, non solum debebit tibi centum restituere, sed omne etiam interesse, quod tu forte passus es. Ratio est quia totum istud damnum creditoris oriatur ex delicto, & injuria præterita, quare licet ipsa mora in se culpabilis nunc non sit, fuit tamen culpabilis in radice; quare omnia dama, quæ, vel immediate, vel mediate ex injuria præterita procedunt, obnoxia sunt restitutiōni, ob injūtiā primò positam. Una tamen est obseruanda limitatio, Quando enim, post furtum, quis incidit in extremam, vel gravem necessitatem, & rem furto ablatam, adhuc in specie

Specie extantem in dicta necessitate consumpsit, (in qua necessitate potuisse illam rem licet surripere, nec sufficeret, eam sibi mutuare, cum, obligatione eam, ejusque interesse suo tempore reddendi, ut supra g explicuimus) tunc non obligatur, b nisi ad restituendam rem, & illud solùm interesse ordinarium, & extraordinarium, correspondens tempori antecedenti dictam necessitatem, non vero interesse correspondens tempori talis necessitatis. Ratio est manifesta, quia tempore gravis necessitatis, veluti de novo accipit, sine culpa; undè non potest obligari ad interesse correspondens huic tempori, quando in accipiendo non delinquit: quod si rem ipsam principalem debet dum interesse præcedentis temporis reddere, non ex vi hujus acceptioonis hujus temporis, sed ratione primæ, quæ fuit cum delicto, ut diximus, & semper manet, obligatque, donec fiat æqualitas, &c. Immò ibidem diximus, non esse improbabile, rem ipsam totam surreptam antea, sed consumptam tempore extremæ, vel gravis necessitatis, non esse necessario restituendam.

g Supr. tr. 2. c. 6. §. 2. n. 2. h Castrop. de just. commutativa d. 1. p. 17. §. 10. contra Layman, & Molin. ib. cit. i sup. lib. num. 3.

Restitutio ex contractu quomodo obliget statim?

6. Id locum exponeret suum paulo inferius, sed quia est præcedentibus affine, hic tractandum merito suscipio.

Regula universalis. Debitor ex con-

tractu, v. g. ex mutuo, emptione, venditione, emphyteusi, &c. statim atque advenit terminus in contractu præxus, tenetur (nisi ad sit legitima excusatio, de qua suo loco infra i) solvere, quod alteri debet, etiam si à creditore non admoneatur; nam dies solutionis interpellat pro ipso creditore; ni solvat, obligabitur in conscientia ad omne alterius interesse, mox 9. 7. distinctius explicandum. Quod si terminus nullus præfixus fuit, tempus solutionis erit, quando creditor non impeditus petet; nam si ex aliquo impedimento non potest petere, terminus erit, qui prudenter judicabitur esse de ejusmodi creditoris intentione rationabili. Ratio, quæ probat in dicto termino debere fieri solutionem rei, principalis est, quia sic est ex pacto explicito, vel implicito inter creditorem & debitorem constitutum; Ratio verò, quod secus obligabitur debitor ad interesse, est, quia id inducit mora culpabilis debitoris; æquum enim est, ut ex culpa ipsius damnum non patiatur creditor. Id in omnibus contractibus verum habet. Nam licet in venditione & emptione sit per leges positivas quædam exceptio, qua ementes vendentesque pro mora culpabili non teneantur ad totum damnum emergens, & totum lucrum cessans, quod uno vocabulo nos appellamus, interesse, sed solùm ad immediatum ex ipsa emptione vel venditione proveniens, tamen quia probabile est, m non obligare has leges in foro conscientiae, esto, obligare, teneat Molina n, ideo nos de hac exceptione non laborandum duximus.

m Delugo t. 1. de Iust. d. 18. scđt. 2.

§ 6 2.

¶ Por-

num. 28. n. Mol. & Covarr. apud eun-
dem nu. 27.

7. Porro quatuor sunt in praedicta
communi Regula notanda: nam pri-
mò, si nulla culpa adsit in debitore,
vel certè solùm adsit culpa Theologicè
sensu mercatorum, de quo nu-
mero 27. in culpa, non soluendo, necessario con-
sequitur, ut ad omne illorum interesse
refarsiendum obligentur. Satius est
igitur, tum hos nobiles, tum cæteros
omnes excusare, vel ex implicito con-
venialis, non est is obligandus o sub
mortali ad restituendum, nec interesse
ordinarium, nec extraordinarium:
nam propterea modo dictum est (quia
id inducit mora culpabilis) quare si
emisti centum modios tritici mense
Januarij, & sine culpa mortali distu-
listi restitutionem pretij usque ad
mensem Maij, quando centum mo-
dij pretio maiori venduntur, non ob-
ligaris, nisi ad valorem mensis Janua-
rij: idem, si ex pecunia, quam reddi-
disses creditor mense Maij, quodcum-
que lucrum acquisivisset. Ratio est,
quia nulla culpa, vel sola venialis pa-
rere non potest, modo supra explicato,
obligationem mortalem. Excipe, nisi
in contractu appositum fuerit pactum
soluendi interesse eitam ex mora in-
culpabili; tunc enim debitor obligabitur
ex dicto pacto, quod certè licite ap-
poni potest p, si debitor vere libere
illud apponere velit; vel si creditor hoc
gravamen aliqua compensatione emat
à debitore.

o Delugo d. 18. sect. 2. nu. 35. 36. &
37. multos citans, & praxim &c. p I-
dem d. 21. sect. 1. num. 23.

9. Secundò, non assentior aliquibus
excusantibus viros nobiles, quando
præfixo tempore, etiam cum culpa,
non solvunt emptas merces mercato-
ribus, quibus propterea cesset lucrum,
& damnum emergat: non assentior,
inquam; nam ponito, quod vere sunt

refarsiendum obligentur. Satius est
igitur, tum hos nobiles, tum cæteros
omnes excusare, vel ex implicito con-
venialis, non est is obligandus o sub
mortali ad restituendum, nec interesse
ordinarium, nec extraordinarium:
nam propterea modo dictum est (quia
id inducit mora culpabilis) quare si
emisti centum modios tritici mense
Januarij, & sine culpa mortali distu-
listi restitutionem pretij usque ad
mensem Maij, quando centum mo-
dij pretio maiori venduntur, non ob-
ligaris, nisi ad valorem mensis Janua-
rij: idem, si ex pecunia, quam reddi-
disses creditor mense Maij, quodcum-
que lucrum acquisivisset. Ratio est,
quia nulla culpa, vel sola venialis pa-
rere non potest, modo supra explicato,
obligationem mortalem. Excipe, nisi
in contractu appositum fuerit pactum
soluendi interesse eitam ex mora in-
culpabili; tunc enim debitor obligabitur
ex dicto pacto, quod certè licite ap-
poni potest p, si debitor vere libere
illud apponere velit; vel si creditor hoc
gravamen aliqua compensatione emat
à debitore.

9. Tertiò, terminus in ejusmodi
contractibus præfixus non debet sumi
metaphysicè, sed more communi hu-
mano, & moraliter. Hinc plerumque
excusatur & debitor à restituendo inter-
esse creditori, non solùm quia dilatio
solutionis non fuit peccatum mortale
contra Iustitiam, sive ob impotentiam
solvendi, sive ob inadvertentiam, vel
oblivionem, sed etiam quia debitor,
ob bonam fidem putavit, non esse cre-
ditorem graviter invitum pro modica
illa & morali dilatione, cum in
praxi non soleant urgeri ita debitores,
ut ipso præfixo die solvant, sed cum
aliqua benignitate, credere item ple-
rumque poterunt debitores, dum cre-
bitores scientes & potentes exigere, ta-
men non exigunt, non esse graviter in-
vitatos ad prædictam dilationem. Nota
illud (potentes) & vide infra Tract. 4.
cap. 1. § 6.

r Delugo t. 1. de Iust. t. 18. sect. 2. n. 38.

10. Quartò, supponamus, esse in-
vitatos creditores ad clandom dilationem
solutionis: dubitari solet de damno
extraordinario, hoc est, de cessatione
lucri, & de damno emergente, an sci-
& damnum emergat: non assentior, gentur in conscientia ad solvendum
creditoribus hoc interesse, ex mora cul-
pabili,

pabili, debeant fuisse prius admoniti à candis. Quare videndum, utrum mora sit culpabilis, an inculpabilis? utrum creditor possit censeri rationabiliter invitus, an consentiens? utrum dilatio sit modica, an magna? & his per pensis decernenda erit obligatio restituendi, sive quod extat, sive illius interesse, juxta modo dicta.

Respondeo, negant aliqui s' ejusmodi monitionem debere præcedere ad hoc, vt obligetur debitor ad prædictum extraordinarium interesse. Aliqui t' affirmant, præcedere omnino debere. Vtrumque probabile, propter easdem rationes, quæ in fortiori casu, qui supponit injustam acceptiōnem, dictæ sunt supra num. 3. sed superaddatur hic etiam id, quod ibidem adverti num. 4. & nos quidem affirmantem sententiam amplexabimur inferius capite 8 § 3. num. 9. excepta consuetudine mercatorum &c.

s. Petr. Navarr. lib. 13. de ref. cap. 2. num. 181. Dian. p. 1. tr. de contract. resol. 87. t. Azer. t. 3. l. 5. c. 4. q. 3. Delugo t. 1. de Iust. d. 18. sect. 2. num. 52.

Restitutio ex re accepta, qua ratione obliget statim?

11. Id etiam, ut tota hæc materia de mora solvendi absolvatur, hic erit determinandum.

Regula universalis u. Si quis rem sciret, rem suam, vel id, in quo ex re bona fide acceptam, advertit esse aliena factus es ditior, apud te esse, & nam, statim atque advertit, debet donec posset te de interesse, quod patitur, ad minus sine mora tradere, vel rem, si exponere, nec admonere curaret, autem, vel si consumpta est, illud, in quo, obligareris ad dictum interesse, idem is qui accepit, factus est ditior nisi tradic, quod docuimus n. 3. de iusta accusat, erit in mora, & obligabitur ad receptione, injustaque retentione, quia stitutionem, etiam securi interest ordi- jam in casu, de quo loquimur, incipis narij & extraordinarij. Hæc regula esse injustus detentor. Constat ex dictis hic prudenter appli-

x lib. 1. in dec. c. 3. q. 7. v. restitutio. a mox c. 3.

13. Si eveniret casus, quo dominus Regula universalis u. Si quis rem sciret, rem suam, vel id, in quo ex re bona fide acceptam, advertit esse aliena factus es ditior, apud te esse, & nam, statim atque advertit, debet donec posset te de interesse, quod patitur, ad minus sine mora tradere, vel rem, si exponere, nec admonere curaret, autem, vel si consumpta est, illud, in quo, obligareris ad dictum interesse, idem is qui accepit, factus est ditior nisi tradic, quod docuimus n. 3. de iusta accusat, erit in mora, & obligabitur ad receptione, injustaque retentione, quia stitutionem, etiam securi interest ordi- jam in casu, de quo loquimur, incipis narij & extraordinarij. Hæc regula esse injustus detentor.

14. Pari modo, si debitor fuisset

Ss 3

prius

prius in nulla culpa restituendi, postea bit fur reddere ejus valorem. Sed ecce vero in culpa, recurreret doctrina data num. 5. quia nimirum esset obligatus ad restituendum interesse, respondens tempori, in quo fuit in culpa, non vero respondens tempori inculpato.

§. VII.

Totam rem, seu ejus valorem.

1. **S**i quis quid injustè accipiat (idem dic, si injustè damnum inferat)) debet sine controversia totum reddere, hoc est, non solum rem ablatam, verum etiam totum interesse, modo dicto in præcedenti §. & modo deinceps explicando. Ratio est, quia se-
cūs, non induceretur æqualitas, &c.

2. Petes, ultra restitutionem rei, debetne restitui aliquid pro injuria, quam quis facit furando? Respondeo, præscindendo à contumelia, vel alio capite, solum ex ipsa injuria exhibita in usurpatione rei alienæ, nihil deberi, saltem ex usu, rectè notat Dicastillus 4. Si enim quid deberetur, esset petitio venia, quæ certè, vel non solet exigi à domino, vel facile remittitur, modo rem suam ipse recuperet.

a Dica, l. 2. de just. tr. 2. d. 2. d. 6. n. 122.
vide etiam à num. 124.

3. Et quidem si res ablata extet, vel imperista, vel ut facile discerni queat, non est dubium, eamdem debere restituiri, etiam si ejus pretium quomodo cumque creverit. Ratio est, quia quando res crescit, dominus crescit; cum enim fur non sit dominus rei ablatae, nec potest esse ejus argmenti, seu ejus valoris: at si res non extet, certè debe-

difficultas. Quia enim ratione is erit ex pendendus? permolestum id est, & molestius reddidere magisque impli citum plures distinctiones, atque sub distinctiones Theologorum 4.

a l. Mol. t. 3. d. 725. l. effl. 2. c. 12. dn. 16.
Bon. d. 1. de rest. q. 3. p. 11. Delugo t. 1. de
just. d. 18. sec. 6. Dica, lib. 2. tr. 2. d. 2. d. 3.
Castrop. disp. vn. de just. in genere p. 24. q. 9.
alijq. ab ipsis cit.

4. Ego, ut distinctè procedam, præmitto, rem crescere ac decrescere posse, vel intrinsecè, hoc est, in se, ut si pullus equinus adolescat, & deinde senescat; vel extrinsecè, ut si triticum nunc valeat singulis mensuris tres aureos, deinde ob multitudinem emptorum, sex, vel contra. Hoc posito, figura hunc causum: Petrus furatur ab Antonio mensuram tritici, mense Augusti, cuius legitimus valor erat trium aureorum: verum paulo post ejusdem tritici valor, hiemis nimirum tempore, crescit ad sex aureos; mense denique sequenti Iunij pretium decrevit, rediitq; ad aureos tres, immo ad minus: idem potes dicere de pullo equi, qui primo tempore valebat v. g. decem aureis, secundo intrinsecè crescens, quia factus est equus, valuit viginti, triginta &c. Denique, quia sentit, iterum rediit ad decem, immo ad octo, ad quinque &c.

5. Ut ergo decernamus quantum debeat Petrus Antonio, quando ablatum triticum, vel equum consumpsit, vel vendidit, diligentissimè considerandum est, quonam tempore consumpsit? primò, secundo, an tertio ex dictis? Ni sic distinguamus, confusa nimis erit, & intricata tractatio.

Petrus

